

Sant Vicent Ferrer en *l'imaginari popular valencià*: una aproximació etnopoètica al cicle narratiu dels miracles vicentins
São Vicent Ferrer no *imaginário popular valenciano*: uma aproximação etnopoética ao ciclo narrativo dos milagres vicentinos
Saint Vincent Ferrer in *Valencian popular imaginary*: a ethnopoetics approach to narrative cycle of Vincentians miracles

Joan BORJA I SANZ¹

Resum: En aquest article examinem el productiu cicle narratiu de sant Vicent Ferrer en el context cultural valencià, a partir d'un repertori de més de quaranta relats. L'anàlisi permet constatar i explicar un curiós fenomen: que, amb independència de la biografia real i històrica, les llegendes vicentines responen a una idiosincràtica *gramàtica de la fantasia*, i constitueixen una mena d'espill on es projecta i es reflecteix la personalitat etnohistòrica dels valencians.

Paraules clau: *Sant Vicent Ferrer* – Etnopoètica – *País Valencià* – Miracles – *Etnohistòria*.

Abstract: This paper focusses on the productive narrative cycle by St. Vincent Ferrer in Valencian cultural context, from a repertoire of over forty stories. The analysis allows to state and explain a curious phenomenon. That is: regardless of the real and historical biography, legends about St. Vincent Ferrer respond to idiosyncratic *grammar of fantasy*, and they are like a mirror which is projected and reflected the ethnohistorical personality of the Valencian people.

Keywords: *St. Vincent Ferrer* – Ethnopoetics – *Land of Valencia* – Miracles – *Ethnohistory*.

RECEBIDO: 27.11.2014
ACEITO: 01.12.2014

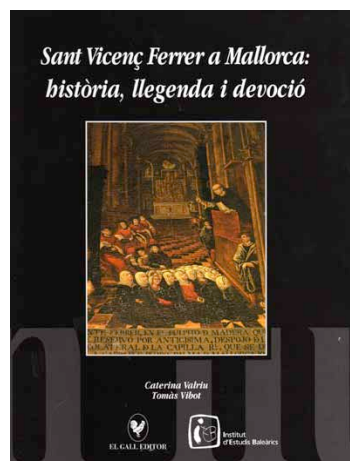
¹ Professor Titular al Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant (UA).
E-mail: joan.borja@ua.es.

La importància històrica del dominic valencià Vicent Ferrer i Miquel no solament ha quedat reflectida en el corresponent procés de canonització, les professions de fe, la reportació dels sermons, el protagonisme històric en el Cisma d'Occident o el reconegut pes polític en el Compromís de Casp: s'ha traduït igualment en la fertilitat d'un cicle narratiu popular que ha embolcallat –encara fins avui dia– la memòria del personatge.

En aquest article ens proposem aportar, des de premisses epistemològiques pròpies de l'etnopoètica contemporània, una aproximació caracterològica i tipològica a alguns dels principals relats (creences, llegendes, rondalles, representacions teatrals, etc.) que la tradició oral valenciana ha creat i ha recreat al voltant de la prodigiosa figura del pare Vicent.

L'aurèola llegendària de Vicent Ferrer s'ha demostrat tan productiva que no admet comparacions amb cap altra de l'imaginari popular valencià. Només s'hi aproxima, potser –i encara molt de lluny–, la de Jaume I el Conqueridor, el rei fundacional. Tal recurrència fa òbviament impossible, en relació amb el cicle narratiu vicentí, la menor pretensió d'exhaustivitat. Tanmateix, a pesar de l'enorme quantitat de relats populars documentables, són escassos els estudis etnopoètics referits al cas valencià. I és que els estudis històrics sobre Vicent Ferrer, i fins i tot les atencions filològiques dispensades als textos conservats dels seus impressionants sermons, contrasten amb l'escassa o nul·la atenció que, en l'àmbit valencià, s'ha parat al fenomen etnopoètic que l'advocació vicentina ha desencadenat.

Figura 1

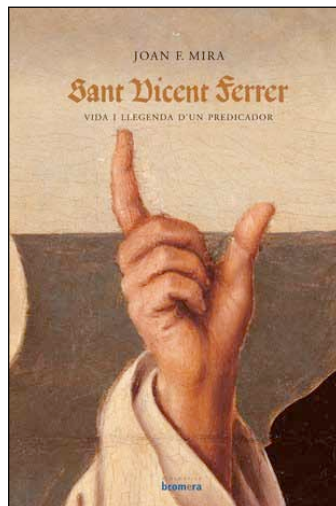
Coberta del llibre *Sant Vicenç Ferrer a Mallorca: història, llegenda i devoció*, de Caterina Valriu i Tomàs Vibot (2010).

Es tracta d'un buit que esdevé particularment notable per contrast amb un àmbit com el mallorquí, on l'acurada obra de Caterina Valriu i Tomàs Vibot *Sant Vicenç Ferrer a Mallorca: història, llegenda i devoció* posa ben clarament de manifest la diversitat i l'enorme penetració de l'imaginari vicentí, en un rastre llegendari que sovint té poc o res a veure amb la biografia del personatge.

En aquest sentit, l'assagista i antropòleg Joan F. Mira encerta a subratllar la distància evidentíssima que separa el personatge històric real (que tanta transcendència religiosa, ideològica i política va tenir en la tardor medieval) respecte de la figura que s'ha anat construint en l'imaginari popular, a partir d'aquell referent històric, en un veritable univers de relats, prodigis i miracles:

la visió que els valencians cultiven del "seu" sant Vicent Ferrer ignora els aspectes més aspres i rigorosos de la vida i les activitats del personatge, i sol reduir-lo a la condició de taumaturg meravellós, predicador graciós, sant popular i sobretot, *valencià* tan eminent com arquetípic (Mira, 106)

Figura 2

Coberta del llibre *Sant Vicent Ferrer. Vida i llegenda d'un predicador*, de Joan Francesc Mira.

Mira no s'està d'observar en la seua monografia vicentina que la projecció internacional i universal del personatge històric es torna familiaritat, domesticitat i regionalisme en l'imaginari popular valencià; que el tarannà apocalíptic d'un predicador capaç d'induir al plor, la penitència, la contrició i la

repressió dels infidels,² es trasmuda en afabilitat, enginy i humor en un nodrit repertori de miracles amables, simpàtics, alegres, sovint salpebrats amb un punt d'irreverència i tot.

És sorprenent, tanmateix, que un sant que ocupa un lloc important en la història precisament en tant que predicador internacional, penitencial i apocalíptic, i que arrossega les masses al plor, als assots sagnants i als rigors morals, siga per als seus compatriotes un emblema local i regional, i un personatge amablement miraculós, divertit i en alguna de les versions circulants, fins i tot histriònic i grotesc. Cal reconèixer que la imatge que els valencians tenen de si mateixos i la imatge històrica del sant són realitats difícilment compatibles (Mira, 106)

Fa l'efecte que és precisament en el terreny permeable de la ficció popular on les valencianes i els valencians han forçat la reconciliació entre una imatge (la derivada del personatge històric i real) i l'altra (la de la pròpia identitat joiosa i mediterrània): que hi han projectat, a través de creences, llegendes i representacions teatrals, el propi tarannà –“la imatge d'un poble expansiu i alegre, amant de la sensualitat, de la llum vibrant i de les festes sorolloses” (Mira, 105) – sobre els perfils del personatge popular que, a poc a poc, s'ha anat bastint al voltant del dominic valencià. Cal no perdre de vista que sant Vicent Ferrer va ser el primer sant plenament *valencià*: el primer home canonitzat al nou regne cristià de València després de la conquesta del rei Jaume.

Potser per això va ser de seguida popularment assimilat com a sant de primera referència en l'afectivitat religiosa valenciana. I ben prompte se li van començar a atribuir els estereotips que caracteritzen el cicle narratiu vicentí: els del taumaturg ocurrent, genial, planer, estimat, enginyós, omnipotent, famós i benefactor que, no exempt d'un cert aire entranyable i familiar, anava amb la seua burreta predicant pel món.

---

² Josep Pla (145) posa lletra a aquest vessant poc joiós i amable que, en l'estricta realitat, devia oferir el predicador valencià: “Uns quants anys després passa per l'Empordà el sinistre Vicenç Ferrer, seguit dels seus horribles flagel·lants, predicant follament la fi del món (o sigui la simple conformació terrenal) enmig de multituds tumultuoses i inquietes. Pels voltants dels masos, els pagesos caven sots a la terra, alcen creus i altres símbols de mort. Aquestes manifestacions fan estremir la gent”. En idèntic sentit, Joan Francesc Mira (74) sentència: “les informacions contemporànies sobre l'efecte dels seus sermons no parlen de les grans rialles de l'audiència: parlen, invariablement, de llàgrimes i plors”.

És un fet: la figura de sant Vicent Ferrer ha saltat espectacularment des de la riba de la història estricta fins a la de la literatura oral compartida. I el seu personatge s'erigeix, d'aquesta manera, en protagonista ja no solament de llegendes i miracles, sinó fins i tot de rondalles universalment tipificades. És el cas del relat corresponent al tipus ATU 1682, “The Horse Learns Not to Eat”, conegut per tot Europa, i també al continent americà i a l'Àfrica,³ que en el cas valencià pot ser espontàniament atribuït a sant Vicent i la seua burreta (o el seu burret):

De sant Vicent diuen que anava amb la seua burreta pel món, i que volia ensenya[r]-la a no menjar. I que quan ja la tenia ensenya[d]a, resulta que va i se li mor!⁴

Aquesta transcontextualització del personatge fins al terreny de les rondalles es justifica, òbviament, pel profund arrelament prèviament assolit en l'imaginari compartit. La de sant Vicent és una figura tan consolidada en la tradició valenciana que pot fins i tot assumir la tipificada funció d'ajudant en una rondalla meravellosa com “El patge Saguntí”. En efecte: en la versió d'aquest relat que Enric Valor (246-263) va literaturitzar en les seues cèlebres *Rondalles valencianes*, trobem que la protagonista, Lluçina, és decisivament ajudada pel pare Vicent Ferrer. Aquesta narració correspon, en realitat, al tipus

---

³ Vegeu Hans-Jörg Uther (II, 370). Oriol i Pujol (331) sintetitzen aquest motiu de la manera següent: “Un pagès beneït vol acostumar el seu ase a viure sense menjar. Per aconseguir-ho, li disminueix progressivament la ració de menjar fins que arriba un dia que ja no li'n dona. L'animal mor i el beneït se sorprèn que això hagi succeït tot just quan l'ase havia après a no menjar”. El motiu de l'equí que mor precisament quan l'amo ja l'havia ensenyat a no menjar és ben conegut i documentat en la rondallística finlandesa, livoniana, lituana, sueca, noruega, danesa, frisona, valona, holandesa, anglesa, francesa, alemanya, italiana, austríaca, hongaresa, txeca, eslovena, sèrbia, croata, romanesa, búlgara, grega, polonesa, bielorussa, ucraïnesa, jueva, qatariana, filipina, nord-americana, hispanoamericana, mexicana, afroamericana i sud-africana. En l'àmbit cultural català, sobre aquest motiu d'ensenyar l'ase a viure sense menjar hi ha les narracions “Can Polí” (Amades, 1470-1471), “El burro del tio Pauet” (González 1987, 127-130), “El burro que no menjava” (Limorti i Quintana, 161), “El ruc que no menjava” (Quintana, 276). En qualsevol cas, és obligat reflexionar que aquest relat folklòric, d'efectes evidentment humorístics, queda just als antípodes de l'esfereïdor “Time-te deum et date illi honorem quia venit hora iudicii eius”, tan característic de l'ortodòxia religiosa del sant.

⁴ Explicat el 12 d'octubre de 2011, a Altea (la Marina Baixa), per Nicolau Borja Pérez, nascut el 16 de juliol de 1934.

ATU 514**, “A Young Woman Disguised as a Man is Wooed by the Queen”,⁵ que Oriol i Pujol tradueixen al català en els termes següents:⁶

La donzella disfressada fa parlar el monstre
 L'heroïna es disfressa d'home i va a la cort. Pel camí és caritativa amb una velleta i aquesta li diu que l'ajudarà quan ho necessiti. A la cort, rebutja les proposicions que li fa la reina i és calumniada. El rei l'obliga a realitzar les tasques que suposadament ha dit que faria. L'heroïna, amb l'ajut de la velleta, fa parlar un monstre (o la germana del rei, que és muda). El monstre explica l'intent de seducció de la reina i revela que és una dona. El rei castiga la reina i es casa amb l'heroïna.

En la versió de Valor per a aquest ATU 514** no és cap velleta caritativa, ni tampoc cap fada benefactora, sinó la figura protectora del pare Vicent Ferrer la que, d'acord amb el motiu Thompson H984 (“Tasques realitzades amb l'ajuda d'un sant”),⁷ ajuda la protagonista a superar un seguit de proves difícils, com ara llegir a velocitat prodigiosa, capturar la temible serp del Puig o, en últim terme, fer parlar aquesta serp.

I, a l'acte, li vingué enmig del seu dolor, el record lluminós del sant a qui des de ben petita havia estat encomanada. I evocà el to d'aquelles paraules que tantes vegades havia oït a sa piadosa mare: “Quan et veges en algun destret o amargor, crida sant Vicent”.

Així que digué:

–En vós tinc l'únic auxili, gloriós sant Vicent! Empareu-me en aquesta hora trista i perillosa.

⁵ A més de la cultura catalana, Uther (I, 302-303) documenta aquest motiu en la cultura espanyola, portuguesa, italiana, albanesa, grega, jueva, síria i iemenita, hispanoamericana, brasilera, xilena, libanesa, tunisiana, algeriana i marroquí. En el nostre àmbit, el motiu ATU 514** ha quedat recollit, a més de la rondalla de Valor, en les narracions mallorquines “Dos patrons i una patrona” i “En Mirando”, d'Antoni M. Alcover (vol. X i XIII); les catalanes “El Joan Savi”, de Joan Amades (722-723) i “L'estudiant del rei”, de Francesc Maspons i Labrós (81-85); i les eivissenques “En Joanet i sa geneta”, de Joan Castelló Guasch (101-109), “En Joanet i s'animal nic”, d'Isidor Macabich (99-101) i “Es pastoret i s'animal ferotge”, de Josep Roure (65-68).

⁶ Vegeu-ne la corresponent fitxa en el cercador Rondcat: <http://www.sre.urv.cat/rondcat> (data de consulta, 30 de setembre de 2014)

⁷ Segons el *Motif-Index of Folk-Literature* de Thompson.

I fou quasi alhora, passats sols uns moments, que sentí una blana remor darrere d'ella. Es girà i veié un frare que li somreia dolçament, parat enmig del caminal. Era sant Vicent! (Valor, 247)

Figura 3

Sant Vicent Ferrer i el Patge Saguntí, segons una il·lustració de 1984, de Francesc Santana per a l'edició de les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor en Bullent.

I podem documentar encara un tercer exemple d'irrupció de la figura de sant Vicent en els dominis de les rondalles amb tradició universal atenent la interessantíssima narració “Mestre de mestres ferrers” que hem pogut localitzar en el manuscrit *Llegendes alacantines* de la folklorista Sara Llorens (134-137). Es tracta, en realitat, de la primera i única documentació fins ara coneguda del tipus internacional ATU 753 (“Christ and the Smith”), al País Valencià. I ben mereix per això ser reproduïda íntegrament:⁸

⁸ Uther (I, 407-408) descriu així aquest tipus ATU: “Christ (St. Peter, St. Eligius, Saint) visits a haughty smith, takes off a horse’s foot in order to shoe it, and replaces the foot. He rejuvenates a old woman by putting her in the fire. / The smith tries to do the same with his old mother-in-law but only deforms her. The smith’s wife and daughter, both pregnant, are so shocked at seeing her that both give birth to a monkey. This explains the origin of monkeys”; i en dóna testimoni pràcticament per tot Europa, als Estats Units d’Amèrica, al Quebec, a l’Amèrica llatina, a Egipte i al Sudan. Pujol i Oriol (192) adapten aquest motiu al català de la manera següent, més pròxima a la nostra versió del relat: “Nostre Senyor es lloga d’aprenent a cal ferrer. Aquest li mana que ferri un animal. Ell li talla la pota, li ferra i li torna a posar. El ferrer fa el mateix però no pot enganxar la pota a l’animal i ha de

COSTA, Ricardo da e SANTOS, Bento Silva (orgs.). *Mirabilia 19* (2014/2)

Nicolau de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicolás de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicholas of Cusa (1401-1464) in *Dialogue*

Jun-Dez 2014/ISSN 1676-5818

Sant Vicens Ferrer, anant un dia pels carrers de València va veure un rètol en una casa que deïa: *Mestre de mestres ferrers*. Ell, que encara era jovenet, hi entrà i demanà si el volien per aprenent: li varen dir que sí, i s'hi va quedar, posant-se a treballar en les feines del seu ofici.

En aquesta casa hi havien dues velles: la mare del ferrer i la mare de la seva dona; //¹³⁵ i Sant Vicens un dia va dir als seus amos que aixís com tirava ferro vell a la fornal i sortia nou ell es veia amb cor de tirar-hi una vella d'aquelles i fer-la'n sortir jove.

Els, contents de saver-ho, varen dir que ho provarien però cap dels dos volia que fos la primera la seva mare: al cap d'avall va guanyar la dona, i Sant Vicens agafa la mare del ferrer, la tira a la fornal, i després la treu tant maca i jove com si tingues divuit anys.

Un colp fet això Sant Vicens se'n va anar; i quan surt la ferrera i veu la seva sogra tant jove i guapa va tenir //¹³⁶ enveja i va ~~voleu~~ voler tenir la seva mare igual. Com que el Sant era fora, va demanar-ho al seu marit, i ell no ho volia fer, però tant li va demanar ella, i tant li va dir: –Tu que ets *mestre de mestres ferrers* pots fer-ho més que ell,– que l'home s'hi va deixar caure. Però quan va tenir la sogra al foc, en lloc de sortir-li jove se li va anar cremant i fonent-se. Home i dona espantats, varen correr per a veure si trobaven l'aprenent. Després de molt caminar el varen trovar i li li varen demanar que corres a salvar-los la vella. Sant Vicens hi va anar però va dir:

–Si voleu que la salvi, us heu d' //¹³⁷ accontentar en que quedi vella com abans: jove, ja no pod esser.

Els s'hi varen avenir, no cal dir-ho.

I el noi, tornant a marxar, va dir:

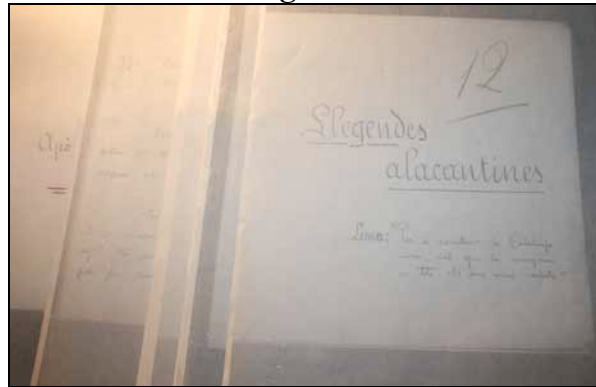
–Treieu aquest rètol, i poseu-n'hi un que no més digui: *Ferrer*. Perquè de *Mestre de mestres ferrers* només n'hi ha un, i soc jo.

---

demanar ajut a l'aprenent. Després passa una vella i l'aprenent li diu que la farà tornar jove. La posa al forn i a cops de mall la deixa rejuenida. El ferrer fa el mateix amb la seva mare i la converteix en cendres. Demana ajut a l'aprenent i la salva". Fins ara, només l'havien documentat Alcover (V, "Ecos de la vida de Jesús, Maria i Josep: 11. El bon Jesús i sant Eloi"), Amades (1041, "La malalta") i Bertran i Bros (153-154, "Sant Vicenç i l'aprenent").

Figura 4

L'original manuscrit de *Llegendes alacantines*, de Sara Llorens i Carreres.

El sant valencià, igualment, assumeix el protagonisme de llegendes clàssiques, atribuïdes a la vida d'uns altres sants. El mateix Joan Francesc Mira sembla tenir ben en compte aquest fenomen quan observa:

No sabem, però, què hauria pensat mestre Vicent davant de l'acumulació i la multiplicació posterior de miracles retrospectius, espectaculars i fantàstics, que formen part d'una sòlida i extensa tradició popular. Perquè, fet i fet, els prodigis més sensationals atribuïts al sant no figuren en les declaracions de testimonis coetanis, sinó que en alguns casos són adaptacions de les vides de sants, i en d'altres són producte d'alguna imaginació especialment creativa (Mira, 98).

Sobre una base històrica, així doncs, es construeix l'imaginari vicentí de transmissió oral que –això sí– ben freqüentment es fa peu en el suport escrit (com també en el pictòric o gràfic), de manera que tradició oral i tradició escrita interactuen i presenten adesiara nombrosos punts de contacte. Aquesta interacció es produeix, si més no, en les set direccions següents:

a) Els mateixos sermons de sant Vicent, que recullen en primera persona alguns dels prodigis duts a terme pel dominic valencià. És aquest el cas –per exemple– de la suposada protecció dispensada pel sant durant la reunió de Casp, la qual va mantenir el dimoni allunyat tres llegües d'aquell municipi, per evitar que aquest s'assabentara qui hi seria elegit rei. En el sermó del dilluns després de la Dominica segona d'Advent, el mateix pare Vicent relata:

Al castell de Casp, quan nosaltres nou persones hi erem per elegir Rey, veureu que vos diré del dyable. Quan nosaltres son acordes trametem als deputats quen havien hoir. E fon hun gran home invocador del dyable e dix: *per cert yo*

sabré qui és lo rey. E feu rotle e invocá lo dyable e ell fo aquí e dixli: ¿Porasme dir qual será lo rey? Lo dyable li dix: tal. E aquest començe a publicar, e en l'altre dia dixli: Aytal serà –hun altre–. ¡Oo! dix aquest, tu me enganes, que lo hun die dius tal, l'altre tal. –¿Vols que te diga?, diu lo dyable, la veritat sapies, que de tres legues en torn no ni puch acostar a Casp, per hun home que y ha e érem nou (Chabás, 120-121).

b) Els documents que es deriven del procés de canonització, amb un total de 873 miracles reconeguts com a autèntics per la cúria romana. A propòsit d'aquest cèlebre, diligent i productiu procés, Joan Francesc Mira apuntava:

Els comissionats, d'això en podem estar segurs, tenien tantes ganes de creure en els prodigis com els mateixos declarants, però així i tot resulta impressionant el resultat de l'enquesta: 873 miracles van ser reconeguts com a autèntics per la cúria romana (Mira, 90).

c) Les consecutives hagiografies i publicacions divulgatives de l'obra i els miracles del sant. Representatius i simbòlics són, en aquest sentit, els capítols 9-30 de la segona part de la *Vida y Historia del apostólico predicador San Vicente Ferrer Valenciano*, de Vicent Justinià Antist (1575), en què s'arriba a establir una tipologia dels miracles vicentins en els termes següents:

“De los muertos que se vieron en peligro de muerte y san Vicente los libró”, “De los ciegos que alumbró”, “De los sordos y mudos que sanó”, “De los que sanó de gota coral”, “De los locos a quienes volvió el seso y de los endemoniados que limpió”, “De las muchas mujeres preñadas a quienes libró de trabajo”, “De los que tenían algunas partes del cuerpo fuera de lugar y San Vicente los sanó”, “De los que sanó de calentura”, “De los que sanó de enfermedades de brazos y piernas”, “De los que libró de dolor de muelas”, “De los que sanó del dolor del estómago y del vientre”, “De los que sanó del mal de piedra o dificultad de echar la orina”, “De algunos a quines sanó de gota”, “De los que libró de pestilencia”, “De los que sanó de lepra”, “De los que libró de veneno”, “De las veces que fueron algunas personas o cosas libradas del fuego”, “De los quebrados a quienes el Santo sanó”, “De los que sanó de dolor de costado”, etc.⁹

---

⁹ A la vista d'aquest dilatat repertori, Joan Francesc Mira (92) no s'està de comentar jocosament: “Un inventari que, sense comptar altres epígrafs i capítols sobre prodigis diversos, podria perfectament correspondre al temari d'un tractat de medicina, incloses la psiquiatria i l'obstetrícia”. I és que, tal com adverteix el biògraf Pierre-Henri Dominique Fagès, “A penes hi ha, exceptuant la Verge Maria, qui el supere en aquesta taumatúrgia universal” (Mira, 90).

d) Les predicacions del dia de sant Vicent, que en glossen la vida i els miracles, duta a terme per religiosos que tenien l'oportunitat de beure de fonts escrites i cultes. La festivitat del dia de Sant Vicent, tradicionalment celebrada vuit dies després del Diumenge de Resurrecció,¹⁰ ha habilitat a les parròquies valencianes una oportunitat sovint aprofitada per a oficiar misses i sermons divulgatius sobre el sant valencià. Aquestes cerimònies religioses, indestriables del costum d'anar aquest dia assenyalat al camp a berenar, jugar, festejar i menjar la mona (talment com els dies de Pasqua de la setmana anterior), han estat viscudes per la feligresia i pels sacerdots d'una manera especialment familiar, fins a l'extrem que en moltes parròquies valencianes l'única missa o l'única predicació que es feia –i encara ara es fa!– en la llengua pròpia del país és la d'aquest dia, en honor a sant Vicent.

Figura 5

Balcó de Sant Vicent, a Xàbia. Des d'aquest balcó hauria predicat Vicent Ferrer el Divendres Sant de 1410. Fins fa poc hi havia el costum de fer-hi cada any, en honor al predicador, un sermonet en valencià abans de la processó del Sant Soterrament.

¹⁰ El fet que sant Vicent Ferrer quedara ubicat en el calendari el 5 d'abril (pel fet que un 5 d'abril, el de l'any 1419, va ser quan va morir a Vannes) comporta que, segons l'any, es pugua produir una enutjosa coincidència amb la Pasqua. Aquest inconvenient s'ha resolt celebrant l'onomàstica del sant valencià per excel·lència d'acord amb el mateix calendari lunar que serveix per a fixar la Pasqua: consuetudinàriament, sant Vicent se celebra el dilluns següent a l'immediatament posterior del Diumenge de Resurrecció.

e) Les cèlebres representacions teatrals a València, i en altres localitats d'especial devoció vicentina, que ben sovint tenen el corresponent suport escrit. Aquestes manifestacions de teatre popular al carrer, conegudes com *els miracles de Sant Vicent*, tot i que comencen a documentar-se el 1655, amb motiu del segon centenari de la canonització, comencen a consolidar-se a primeries del segle XIX. El 1817 es representa al carrer de la mar *El fill de l'especier*, la primera obreta conservada d'un autor conegut: el pare Lluís Navarro. Des d'aquell moment fins ara, els textos teatrals manuscrits, mecanoscrits o impresos s'han alimentat de la tradició oral; i, recíprocament, les escenificacions han inspirat, estimulat i vigoritzat la imaginació popular.¹¹

f) Les múltiples obres pictòriques, i iconogràfiques en general, que representen la vida, els fets i els portents que biogràficament o llegendàriament va protagonitzar el pare Vicent Ferrer. Durant segles, les ceràmiques populars, les pintures i les imatgeries de les esglésies, els retaules religiosos o els gravats estampats en gojos, fulls i opuscles pietosos s'han inspirat en el cicle llegendari d'aquest valencià universal; i, al mateix temps i en sentit contrari, han contribuït decididament (amb el suport o no d'inscripcions textuais) a divulgar –amb la nua i directa emoció que una imatge és capaç de comunicar– i reforçar aquest cicle llegendari.

Figura 6

Retaule ceràmic a l'exterior de l'ermita de Sant Vicent Ferrer. Teulada (la Marina Alta).

¹¹ Sobre els miracles de sant Vicent en el teatre popular valencià, vegeu l'estudi "Els miracles de sant Vicent", de Josep Lluís Sirera (241-258).

g) Les més diverses publicacions contemporànies, que recullen i recreen els miracles del sant. Pràcticament tots els folkloristes i etnopoetòlegs valencians de l'última centúria han recollit o han tractat relats populars vinculats d'una manera o una altra a la figura de sant Vicent. I no cal dir que les versions que han quedat fixades en les respectives obres tendeixen a retornar prompte o tard a l'esfera popularitzant de l'oralitat, sobretot d'ençà que la societat valenciana va conquerir el benefici de l'escolarització generalitzada i l'alfabetització universal. Pensem, en aquest sentit, en la incidència de treballs com els de Francesc Martínez i Martínez, Antoni M. Alcover, Joan Amades, Francesc Almela i Vives, Enric Valor, Joaquim González Caturla, Josep Bataller Calderón, Francesc Baldó i Vives, Rosabel i Mari Roig Vila, M. Teresa Oller, Joan Francesc Mira, Víctor G. Labrado, Caterina Valriu i Tomàs Vibot, etc.

Comptat i debatut, sant Vicent Ferrer és un personatge indefugiblement nuclear per a l'etnopoètica valenciana. I ho és, si més no, des de tres punts de vista o perspectives distintes: d'una banda, com a font i testimoni de la literatura popular del seu temps, que usa i manipula en els seus sermons, com a exemple, abundants llegendes i motius rondallístics; en segon lloc, com a protagonista de l'enorme quantitat de miracles i relats prodigiosos que integren el seu cicle narratiu; i, finalment, com a personatge tan arrelat a l'afectivitat popular que transcendeix el pacte comunicatiu de la versemblança (característic de les llegendes), i s'arriba a implantar en narracions que pressuposen un pacte comunicatiu ficcional (característic de les rondalles).

Etnopoèticament, així doncs, ens interessa alhora el predicador que incorpora contes i llegendes medievals als seus sermons, el protagonista d'incomptables miracles, i el personatge que, fins i tot, penetra i es fa un lloc en el complex univers de les rondalles. Però és la segona d'aquestes tres perspectives, la de protagonista de mil i un miracles, la que sens dubte ha incidit d'una manera més clara i directa en l'imaginari popular. Tant, que resulta difícil fins i tot establir una categorització dels relats miraculosos atribuïts al nostre dominic. Tanmateix, Caterina Valriu i Tomàs Vibot, en el seu treball modèlic ja anteriorment citat sobre la història, la llegenda i la devoció de Sant Vicenç Ferrer a Mallorca, sí es decideixen a fer-ne una aproximació tipològica:

En aquest conjunt de relats [...] trobem un nombre important de miracles. Són de caràcter força divers. Intentarem establir una aproximació a la seva tipologia:

- Vinculats al domini dels elements [...]
- Vinculats al domini de les lleis físiques [...]
- Vinculats a la seva lluita contra el mal [...]
- Guariment dels malalts per imposició de mans, contacte amb les relíquies, etc.
- Trobem altres textos que no són miracles, sinó petits relats que transmeten un consell moral del sant (Valriu i Vibot, 29)

És precisament d'acord amb aquesta proposta de classificació que podem documentar, descriure i analitzar una part important del llegendari vicentí valencià. Tot seguit, un extens repertori de relats directament documentats de la tradició oral, conjugat amb uns altres que hem pogut resseguir en aplecs de llegendes valencianes, o bé en documents impresos de diversa índole, ens permetrà traçar una aproximació caracterològica al cicle narratiu valencià, tot seguint la tipologia proposada per Valriu i Vibot.

I. Vinculats al domini dels elements

Figura 7

Pintura de l'exterior de l'ermita de la Font Santa, a Teulada (la Marina Baixa), amb sant Vicent Ferrer creant una font.

Entre els miracles vicentins relatius al domini dels elements destaquen els vinculats al cicle de l'aigua. Al llarg i l'ample del territori valencià, les condicions geogràfiques, demogràfiques i climàtiques han forçat el desenvolupament d'una complexa cultura de l'aigua, per tal com l'obtenció i l'aprofitament de recursos hídrics resulta senzillament determinant per a la vida humana. Resulta ben fàcil documentar en aquest context tradicions sobre la intervenció prodigiosa de sant Vicent Ferrer en relació amb l'aigua: acabant situacions de sequera, preservant o fent pujar l'aigua dels pous, o –és aquest un dels motius més iterats– fent brollar fonts allà on són necessàries.

I.1 “Si voleu aigua, porteu-me en processó”

Figura 8

Detall d'un retaule ceràmic en què Vicent Ferrer és representat exercint ja com a sant quan encara era un xiquet. Casa Natalícia de Sant Vicent Ferrer a València.

Així com Valriu i Vibot documenten a Mallorca i a Petra miracles vicentins en què el sant Valencià fa ploure i posa fi a terribles sequeres (Valriu i Vibot, 45-

47; 121-123),¹² Joan Francesc Mira (98) reporta el miracle que ben precoçment va fer el xiquet que encara era Vicent Ferrer, descarregant a voluntat l'aigua dels núvols si el portaven en processó:

En la visió que en tenen els hagiògrafs tradicionals –i una bona part del poble, valencià sobretot–, la singularitat de Vicent Ferrer i la seua qualitat de sant especial extraordinari es mostren ja des dels primers anys [com ara en el prodigi que va protagonitzar] el petit Vicent mateix quan a penes parlava, i un dia, després de mesos sense ploure, digué: “Si voleu aigua, porteu-me en processó”, amb els benèfics resultats que podem suposar (Mira, 98).

I.2 Miracle de la sabateta

Figura 9

Fragment de plafó ceràmic en què es representa el miracle de la sabateta. Casa Natalícia de Sant Vicent Ferrer a València.

¹² Segons la tradició mallorquina, al tercer dia d'arribar sant Vicent a Palma ja va resoldre – com a carta de presentació dels seus poders– la terrible sequera que assotava la ciutat. En el cas de Petra, sant Vicent també soluciona l'escassetat d'aigua fent ploure després de set dies en què els minyons i les minyones havien de cridar, a manera de rogativa: “No plou perquè Déu no vol! Ja plourà com Déu voldrà!”.

Encara sent un xiquet, Vicent Ferrer aprofitava aquesta contrastada facilitat en el domini de l'aigua per a resoldre generosament i solidària les situacions compromeses que es podien produir jugant amb els amics. Particularment significatiu respecte de la familiaritat i la domesticitat amb què la imaginació popular ha interioritzat el personatge és el miracle de la sabateta, en què el petit Vicent Ferrer fa pujar portentosament l'aigua d'un pou per recuperar la sabateta que li havia caigut dins a un amigueta. Víctor G. Labrado el refereix, aquest divertit miracle, amb el seu estil característic:

Ací [a la casa natal del carrer la Mar de València] va fer els primers miracles. Com ara si a un amigueta jugant li queia una sabateta dins un pou, sant Vicentet estenia la mà i el pou sobreixia i la sabateta pujava surant per damunt l'aigua (Labrado, 56).

I.3. “Sequet però sanet!”

Escut de Sant Vicent del Raspeig, amb el lema vicentí «Sequet però sanet».

No tanta sort com els veïns de València sembla que van tenir, si fem cas de la corresponent llegenda, els veïns de Sant Vicent del Raspeig. O potser sí, segons com es mire. Perquè la bona qüestió és que en aquest municipi de

l'Alacantí s'explica que un llaurador li va demanar al sant si podia fer que pluguera una mica més en aquell poble tan sec. Però, seguint la versió recollida per González Caturla (1985, 145-148):

El Pare Vicent no se sorprengué gens d'aquesta petició, perquè havia corregut moltes terres i coneixia els patiments dels llauradors quan falta l'aigua. Però, així mateix, també sabia que això no tenia solució. Aleshores, amb un somriure comprensiu que volia dir "açò no té remei", respongué:

–Ai, ai! Ho voleu tot! Aquest poble serà sequet però sanet –i mentre es persignava hi afegí–: Jesu, fili David, miserere nobis.

I des d'aquell dia, diuen, el poble del Raspeig, actualment Sant Vicent del Raspeig, duu com a lema aquesta frase del sant.

I.4. Fonts benignes i aigües miraculoses

Tal com adés comentàvem, pertot arreu de la geografia valenciana hi ha fonts amb l'origen atribuït a la intervenció prodigiosa del pare Vicent Ferrer, i encara actualment vinculades al record i l'advocació del sant. Naturalment, a les aigües d'aquestes fonts, amb fama de no esgotar-se mai, se'ls solen reconèixer propietats benèfiques, més o menys màgiques i curatives. Potser una de les més conegudes i venerades és la Font Santa de Teulada (la Marina Alta), que ha inspirat diverses versions llegendàries sobre l'origen, i també un curiós repertori de relats populars sobre els efectes benèfics i curatius de l'aigua que hi raja gota a gota.¹³

Al costat de la de Teulada, fóra tanmateix imperdonable no consignar ací altres espais aquàtics emblemàtics vinculats a la figura de sant Vicent, com la Font del Pouet a València,¹⁴ la font de Sant Vicent a Lliria,¹⁵ la font del

¹³ Vegeu, per exemple, Martínez (1929, 128) i Borja (34)

¹⁴ La tradició sosté que, en crear aquesta deu, Sant Vicent va anunciar: "Ací us deïxe un pou on no faltarà mai aigua" (Mira, 90 i 105). En efecte, sembla que l'aigua de la Font del Pouet no ha faltat ni tan sols en temps d'epidèmies. I, així, hi podem llegir, en uns retaules de manises: "Para perpetua memoria de la piedad de Valencia durante la epidemia del cólera morbo en 1854 suministró este pozo 159.976 cántaros de agua transportándose por ferrocarril 45.900 por gratitud colocó esta taza de mármol la piedad de los valencianos año 1858".

¹⁵ Segons la tradició local, quan el pare Vicent va fer brollar aquesta celebrada font de Lliria, va sentenciar: "Creixerà i minvarà, però per a beure no en faltarà". La séquia de Sant Vicent condueix l'aigua des d'aquesta font fins a una extensa partida dels termes de Lliria i

Barranc del Morquí a Terrateig, la font de Sant Vicent a Traiguera, la font de Quart a la Vall de Segó,¹⁶ el Pouet de Sant Vicent a Bocairent, etc.

Figures 11, 12 i 13

El Pouet de Sant Vicent, que dóna nom al carrer de València on es troba la Casa Natalícia del Sant Vicent Ferrer.

Figures 14 i 15

Ermita de la Font Santa, a Teulada (la Marina Baixa).

Benissanó. En relació amb Sant Vicent vinculat amb l'origen i el domini de l'aigua, es poden apreciar possibles paral·lelismes amb la llegenda de Sa Bassa Ferrera, a Muro (Valriú i Vibot, 112-116).

¹⁶ Alarcon (260) esmenta aquesta font com a exemple quan encertadament observa que “el sant valencià dóna nom a molts paratges on les fonts i els pous són presents; i conta la tradició popular que mai no quedaran sense aigua per la intercessió del sant dominic”.

Figura 16

Retaule ceràmic de la Font Santa (Teulada, la Marina Alta), amb una imatge de sant Vicent Ferrer creant el brollador.

II. Vinculats al domini de les lleis físiques

II.1. El ferrer que ferra la burreta del sant

Un primer relat miraculós que exhibeix el domini de les lleis físiques per part de Vicent Ferrer s'inscriu en el conjunt de narracions protagonitzades per homes que exerceixen la professió del cognom del nostre protagonista: l'ofici de ferrer. Ens referim al motiu del ferrer que ferra l'animalet amb què viatja el sant: quan el pare Vicent torna a recollir l'animal a la ferreria, l'home que l'ha ferrat vol cobrar un preu excessiu pel seu treball. Quan el sant se n'adona de la mala intenció, ordena a la burreta que es descalce: que es desprengui de les ferradures i les deixi allí mateix.

I se'n va tranquil·lament, sense haver de pagar el preu abusiu del servei. Es tracta d'un relat que tant podem documentar a Benimuslem (Baldó i Vives, 106) com a Murla (Borja, 30), o a Valls, on trobem una versió d'aquest motiu del ferrer en què al cavall de sant Vicent li claven les ferradures al revés, de manera que quan va a un indret sembla que en torne (Amades, 842). Francesc Almela i Vives (56) també en reporta el motiu a la Conca del Barberà.¹⁷

¹⁷ No ens estem de reproduir ací encara una altra versió del motiu, recollida per Sara Llorens als seus informants bolullers: "Un dia Sant Vicens Ferrer va anar a casa d'un ferrer

A l'ase que el duia li mancaven ferradures. Les hi posà un menescal de Montblanc, al qual pagà mestre Vicent amb una benedicció. Però el menescal, no considerant-se prou retribuït, llançà una blasfèmia. I l'ase, tot seguit, es va desferrar (Almela, 56).

Figura 17

El poble de Murla, a la Marina Alta.

II.2. La separació del vi i l'aigua

Sant Vicent posa en evidència un taverner demanant-li que li aboque directament el vi sobre l'hàbit, i fent que el vi quede sobre la roba mentre que l'aigua, en canvi, cau a terra. D'aquesta manera, delata els enganys d'aquell taverner, que aigualia el vi dels clients. A Mallorca ja trobem aquest motiu documentat a mitjan segle XVIII, en Meritat (118-119); i també torna a aparèixer en les *Rondalles maiorquines* d'Alcover (V, 120-121). Valriu i Vibot,

---

a fer ferrar la burra, una burreta molt petita que tenia. / Un colp va estar llesta la feina, ell agafa la burreta i marxa. El ferrer que li crida: / –Txè, que no m'has de pagar la feina? / –A mi goseu demanar-me això? –va fer el Sant. / –Sí, o sinó, torna'm les ferradures. / Sant Vicens es gira a la burra i li diu: / –Descalça't –I veient que la burro no ho feia, li torna a dir: / –Descalça't com jo! –Ell ho va fer i la burra desseguida va fer el mateix deixant allà les ferradures, i marxant darrera de l'amo. / El ferrer va quedat amb un pam de boca oberta (Llorens, 130-131).

que naturalment també en tracten el motiu (72-74; 87-90), no s'estan d'observar:

recordem que aquesta narració sembla d'origen valencià, ja que idèntica narració trobam al carrer de la Mar de la capital i per tant les mallorquines en serien una simple adaptació. Tanmateix, el motiu de separar l'aigua del vi el retrobem en relats hagiogràfics d'altres sants arreu d'Europa (Valriu i Vibot, 74)

Figura 18

Dibuix de Francesc de Borja Moll per a la il·lustració del miracle de la separació del vi i l'aigua en les *Rondaies maiorquines* d'Alcover.

II.3. L'obrer i la bastida

El divertit miracle de l'obrer i la bastida és un dels més coneguts i recursius del cicle narratiu vicentí en l'àmbit valencià. El podem referir, per exemple, amb la versió inèdita de Bolulla, recollida en les *Llegendes alacantines* de Sara Llorens amb el títol "L'aguant en l'aire":

COSTA, Ricardo da e SANTOS, Bento Silva (orgs.). *Mirabilia 19* (2014/2)

Nicolau de Cusa (1401-1464) em *Diálogo*

Nicolás de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicholas of Cusa (1401-1464) in *Dialogue*

Jun-Dez 2014/ISSN 1676-5818

Sant Vicens Ferrer desde molt jove ja va començar a fer miracles. El seu mestre en tenia enveja, i un dia li va dir que no fes cap miracle sense abans consultar-li.

Una vegada anava pels carrers de València, i un paleta cau en aquell moment de la bastida, i tot caient li demana que'l salvi. El sant anava a fer-ho, però recordant-se que havia de demanar permís, diu al paleta:

–Aguanteu-vos en l'aire aixís com esteu que aniré a demanar permís per a que caigieu sense fer-vos mal.

Corre el noi a consultar-ho al seu mestre, i tenint ja el permís va a trovar el paleta que s'aguantava com ell l'havia deixat, i li diu:

–Cap on voleu anar, cap a terra o cap a la bastida?

–Cap a la bastida –diu l'home; I desseguida es va trovar col·locat, posant-se a treballar com si no li hagués passat res (Llorens, 132-133).¹⁸

---

¹⁸ Tan recurrent i conegut és aquest motiu de l'obrer i la bastida que Pujol i Oriol hi van assignar, en el cercador Rondcat (<http://www.sre.urv.cat/rondcat>), el codi específic català C-054. Podem documentar-lo fàcilment en Víctor G. Labrado (58-60), Joan Borja (34), Joan Francesc Mira (98), Francesc Baldó i Vives (108), Antoni M. Alcover (V, 130-131), i Valriu i Vibot (50-52). Aquests últims, comentant-ne la versió mallorquina, adverteixen: “aquest motiu narratiu és molt divulgat a Europa i el trobem atribuït a sants diversos, sempre en contextos conventuals. A Mallorca, la mateixa feta s'atribueix a la beata Sor Francinaina Cirer i fins i tot en el convent de Sencelles podem veure un quadre que representa el miracle de la monja” (Valriu i Vibot, 52).

Figura 19

Moltes versions del miracle de l'obrer i la bastida n'ubiquen l'acció al Micalet de la Seu de València, construït entre 1381 i 1425.

II.4. El miracle del mocadoret

Un altre dels relats ubicats al nucli del cycle vicentí –un altre dels més coneguts, volem dir– és el miracle del mocadoret. Tan popular ha esdevingut que, fins i tot, al bell mig de la ciutat de València hi ha una plaça amb aquest nom: “plaça del Miracle del Mocadoret”. Narra l'espectacular circumstància que es va produir quan el pare Vicent va acusar els veïns de consentir que, allà mateix, un pobre estiga a punt de morir de fam. Quan els veïns repliquen que no tenen constància d'això, i que ningú no hi pateix cap carestia greu, el pare Vicent trau un mocador i el deixa anar per l'aire.

La peça de tela, prodigiosament, en comptes de caure a terra inicia un vol màgic que condueix el seguici fins a un lloc apartat on, efectivament, hi ha un indigent famolenc, que pot així ser socorregut. Aquest motiu –hi insistim: un dels més coneguts i recurrents del cycle vicentí– ha estat referenciat a València en l'obra de Víctor G. Labrado (48-50) i de Joan Francesc Mira (88); i també a Sant Vicent del Raspeig, en les *Rondalles de l'Alacantí* de Joaquim González Caturla (1985, 145-148).

Figures 20, 21 i 22

El Miracle del Mocadoret dóna nom a una cèntrica plaça de la Ciutat de València.

II.5. El pèsols (o fresols) robats

A Teulada s'explica que na Constança, germana de sant Vicent, volia oferir-li un bon plat d'arròs amb pèsols. Com que no en tenia, els va collir del bancal del costat. Quan el pare Vicent es va posar a beneir taula, els pèsols es van dividir. “Però Constança, què m’has fet?”, s’exclamà el sant. I en això va dir: “Pesolets, a les beinetes!”. I els pèsols se’n van tornar tots.

D’aquesta manera, el pare Vicent va desfer la mala conducta de la germana, i la va redimir del minúscul pecat.¹⁹ El mateix motiu el tornem a documentar a Villalonga, amb l’única diferència que en comptes de pèsols, en el relat de la Safor es tracta de fresols (Bataller, 63).

¹⁹ Vegeu Borja (32-33).

Figura 23

Sant Vicent Ferrer (180,5 x 77 cm), oli sobre taula de Gaspar Requena conservat a l'èrmita de Sant Vicent a Teulada (la Marina Alta).

II.6. Els dos hòmens acusats de vici impur a Zamora

També al capítol del domini de les lleis físiques es podria inscriure el geni que, segons la tradició, sant Vicent va exhibir a Zamora, on les seues paraules repressives van provocar que dos sodomites entraren en combustió

espontània. Francesc Almela i Vives (56) resumeix el suposat fet sobrenatural amb aquestes paraules:

A Zamora duïen a executar dos hòmens acusats d'un vici impur. Mestre Vicent ensopegà amb el tètric seguici. I havent-lo fet detindre, es posà a predicar amb tanta virulència sobre la depravació, que els dos acusats s'encengueren i restaren carbonisats pel foc del penediment.

II.7. L'hostal del caminal d'Aragó

El mateix Almela i Vives reporta, a continuació del miracle de Zamora, el que es va produir en un caminal d'Aragó, on el pare Vicent va fer sorgir, del no-res, una mena d'hostal fantasma perquè els seus acompanyants pogueren descansar, menjar i beure:

A la vora d'un àrid caminal d'Aragó va sorgir un hostal per atendre les necessitats corporals dels companyons del pare Vicent. Un d'aquests negava, no obstant, que l'esdeveniment fora de debò una cosa extraordinària. Quan se n'anaren, el dominicà va pregar l'incrèdul que tornara per un capell oblidat a l'hostal. però aquest ja no hi era. Solament restava el capell, penjat irònicament en un arbrissó (Almela, 56).

Ben curiós, en relació amb aquest motiu, és el paral·lisme d'aquest relat amb el que Alberto Velasco González (427) ubica entre Alcoi i Alacant quan, parlant de relíquies vicentines, es refereix a un bonet "que posseïa la família Gisbert, qui hostatja el sant durant el seu pas per Alcoi, al qual s'atribuïen qualitats miraculoses en l'hora del part". I apunta en nota a peu de pàgina:

Entre els successos taumatúrgics relacionats amb bonets, Fages en menciona un ocorregut entre Alcoi i Alacant, en què un home volgué apoderar-se del bonet que el sant havia dipositat en un arbre d'una posada temps enrere, però quant es desplaçà a l'indret exacte, no va trobar cap rastre ni del bonet, ni de l'arbre, ni de la posada.²⁰

---

²⁰ Velasco remet, en aquesta nota, a la *Historia de San Vicente Ferrer* de Fages (278-279), i constata que hi ha una variant d'aquest mateix miracle en Sanchis Sivera (1896, 260). Siga com vulga, el treball de Velasco és del tot bo per a constatar la proliferació de miracles que la devoció popular ha atribuït –i continua atribuïnt– a les relíquies del sant valencià.

II.8. Adonar-se d'esdeveniments produïts a centenars de llegües

Aquesta mena de capacitat sensorial telepàtica, inexplicable amb els principis físics més elementals, es posa de manifest, per exemple, a Morella, quan l'últim dia de maig de 1410 explica a la concurrència que acaba de produir-se la mort del rei Martí l'Humà; o la volta que a mitjan sermó coneix instintivament la mort de sa mare i d'una germana:

Una altra sèrie de miracles consistix en adonarse, com si fora present, d'esdeveniments produïts a centenars de llegües del lloc on es trobava. Èssent a Morella s'assabentà de la mort del rei Martí. I en ple sermó s'assabentà de la mort de sa mare i d'una germana (Almela, 57).

Figura 24

Sepulcre del rei Martí l'Humà al Monestir de Poblet.

II.9. La imatge del sant sobre el tauló d'Agullent

Segons tradició vicentina a la localitat d'Agullent (la vall d'Albaida), la imatge del pare Vicent va quedar gravada al tauló sobre el qual s'havia gitat a dormir. Alberto Velasco (425-426) se'n fa ressò de la manera següent:

A Agullent (València) una tradició del segle XVIII, no corroborada documentalment, ens parla del sojorn que el frare hi feu a la vila seguint un itinerari per la vall d'Albaida. Després de fer nit i marxar, alguns habitants del poble van veure que la seva imatge havia quedat gravada en el tauló que li havia

servit de llit, el que originà un intens culte materialitzat en la construcció, cap al 1500, d'una ermita que serví d'embolcall a tant preuada relíquia.²¹

Figures 25 i 26

Ermita de Sant Vicent, a Agullent.

II.10. El portal de l'Àngel de Barcelona

Ben arrelada al cicle vicentí valencià és també la creença que l'Àngel Custodi de Barcelona se li va aparèixer al sant quan aquest va accedir, per l'antic portal d'Orbs, a la ciutat de Barcelona; i que com a conseqüència de l'aparició aquest lloc va mudar el nom pel de "Portal de l'Àngel".²² El mateix Jacint Verdaguer en recrea el motiu en el poema "Sant Vicenç Ferrer", de *Barcelonines*:

Vicenç Ferrer, Àngel de nostra terra,
 a aqueix Àngel del cel aixís li parla:
 –Qui ets tu i què hi fas aquí?– I ell li contesta:
 –L'Àngel Custodi só de Barcelona
 i la guardo per ordre de l'Altíssim.

²¹ El mateix Velasco aclareix que Miquel Batllori "demostra que l'origen de la llegenda de la impressió de la seva imatge en la taula no es troba en època medieval, sinó en un moment posterior al segle XVIII", i que "la seva aparició segurament està relacionada amb una tradició similar vinculada al *Sant Vicent de les Posts* de la catedral de València, una pintura sobre taula atribuïda a Joan Reixac que la tradició la fa executada sobre unes posts on va jaure el sant".

²² A l'exterior de la Font Santa de Teulada (la Marina Baixa) hi ha pintures al·lusives a aquesta aparició de l'Àngel Custodi de Barcelona, ben coneguda en l'imaginari vicentí valencià (Borja, 34).

Figura 27

Pintura de l'exterior de la Font Santa de Teulada, que recrea l'aparició de l'àngel a sant Vicent Ferrer.

II.11. El do de llengües

Un dels prodigis més celebrats de sant Vicent era el do per a fer-se entendre allà on anava predicant sempre en la seua llengua materna. Joan Francesc Mira (94) recorda que “Els seus primers biògrafs, Pietro Ranzano i sant Antoní de Florència, tots dos de mitjan segle XV, ja afirmen que tingué aquesta gràcia apostòlica i que, predicant sempre “sua valentina ac materna lingua”, o “in idiomate vulgari cathalonico”, tothom l’entenia sense dificultat”. I Almela (58-59) argumenta aquest prodigi del do de llengües d’aquesta manera:

¿En quina llengua predicava Vicent Ferrer, el qual, segons pròpia confessió, solament coneixia l’hebreu, el llatí i el valencià? No cal dir que les dos primeres llengües havien d’ésser incompreses per la generalitat de l’auditori. Predicava, per tant, en valencià.

I predicant així les gentades de totes les terres estrangeres on va dur el seu apostolat. Així ho declaren gran nombre de testimonis al procés de canonisació. Així ho havia reconegut en carta de 1405 Nicolau de Clamenges, rector de la Universitat de París.

Per aquestes raons s'ha considerat que l'il·lustre dominicà posseïa el do de llengües.

Alguns autors han cercat explicacions profanes al fet que el mestre Vicent fora entès per pobles que parlaven una llengua diferent.

Figura 28

Sant Vicent Ferrer predicant, d'Alonso Cano (1644).

Entre aquestes “explicacions profanes” Almela esmenta que “la parla valenciana era llavors més emparentada que ara amb les parles d’oc” i que “eren menors les diferències amb les parles d’oil”; i argüeix igualment que “un predicador eloqüent, probablement de moviments tan expressius com la seua paraula” podia suggestionar l’auditori més enllà de l’estricta descodificació de

les paraules. Amb tot i això, tampoc no s'està de consignar aquesta curiositat reveladora:

El senyor de Kaerdelan (Bretanya) que va concórrer a dotze predicacions, confessa que la primera vegada gairebé no va entendre res (Almela, 59).

I és que, per més bona voluntat que s'hi demostrara, òbviament, el poble bretó devia ser el que, per simple distància idiomàtica, majors dificultats de comprensió devia tenir, a pesar de la gestualitat i la comunicació no verbal, de les facilitats de comprensió per les mateixes característiques discursives de la predicació, de la major o menor penetració social del francès en terres bretones, i de l'adaptació lingüística que l'experimentat predicador se'ns dubte devia realitzar després de tants viatges i tantes convivències amb comunitats lingüístiques diferents.

III. Vinculats a la lluita contra el mal

III.1. Curació d'endimoniats

Valriu i Vibot (29) tipifiquen aquest apartat tipològic de “vinculats a la lluita contra el mal” amb la descripció següent: “Mitjançant un exorcisme expulsar el dimoni del cos d'un posseït”. Doncs bé: entre els guariments atribuïts al nostre dominic hi ha també, efectivament, un nodrit repertori d'exorcismes en què el sant valencià expulsa el dimoni de dins d'un cos posseït. Aquesta capacitat miraculosa ha quedat reflectida, per exemple, en la iconografia que encara ara podem admirar al lateral dret inferior del *Retaulle de sant Vicent*, del Mestre del Grifó, procedent del convent de Sant Onofre de Xàtiva (i actualment al Museu de Belles Arts de València). En aquesta pintura es representa el pare Vicent que, beneïnt amb la mà dreta un posseït, n'extreu el dimoni, de manera que aquest és perfectament visible volant per damunt d'una muralla.

Figura 29

Detall del *Retable de sant Vicent*, del Mestre del Grifó.

III.2. El dimoni a distància

També Joan Francesc Mira (97) comenta la normalitat amb què l'imaginari vicentí assumeix la possessió diabòlica –i els exercicis d'exorcisme– dins dels paràmetres d'una relativa normalitat:

La possessió diabòlica, per tant, no és un fenomen paranormal sinó perfectament assumit, i la solució és, òbviament, invocar el poder diví, Crist i la creu: sant Vicent, doncs, “expulsava dimonis” de manera regular, amb tota naturalitat i sense dubtar mai –ni ell ni els presents– de l’eficàcia del mètode. Fins al punt que els mateixos diables li tenien un respecte, i miraven de mantenir-se’n a distància.

III.3. Relíquies guardadores d’endimoniats

Aquesta fama llegendària de sant Vicent, com a exorcista experimentat i eficaç en l’expulsió dels dimonis, s’estén amb devota lògica a les relíquies que es veneren allà on se’n conserva la memòria i l’advocació. És el cas, segons Velasco (427), d’un bonet conservat al Monestir de Piedra:²³

De tots els bonets-relíquia documentats, sembla que un dels més devotament venerats era l’existent al Monestir de Piedra (Saragossa), per on sembla que passà el sant el 1415. Custodiat al sagrari de l’altar major dins d’un receptacle d’argent, es tractava d’una relíquia especialment eficaç en el guariment d’endimoniats.

IV. Guariment dels malalts per imposició de mans, contacte amb les relíquies, etc.

IV.1. La curació d’una veïna cega abans de nàixer

Fins i tot abans de nàixer, encaixat encara al si de l’úter matern, sant Vicent ja obra, segons la tradició valenciana, un primer miracle: tornar-li la vista a una pobra invident a qui la mare del sant feia caritat.

[sant Vicent tenia] una “facilitat” gairebé incontrolable per a la pràctica dels miracles. Com ara el d’aquella veïna cega que rebia regularment almoïna de na Constança Miquel, mare del sant, i que quan estava prenyada posà el cap

²³ El mateix Velasco (404) referencia que “l’enquesta prèvia a la canonització efectuada a la Bretanya el 1453, relata com el sant es va aparèixer en somnis a Perrin Hervé, un endimoniament que havia estat dut a la seva tomba cercant guariment”. I, en un altre moment, hi afegeix, incidint en el tema de les relíquies vicentines i l’extracció de dimonis dels cossos dels posseïts: “Cal esmentar, d’altra banda, els pèls que un frare mallorquí emprà en el guariment d’una endimoniada amb tendències exhibicionistes, relíquia que havia aconseguit durant el periple del sant per Mallorca aprofitant que el darrer s’havia tallat els cabells” (Velasco, 435).

damunt del seu ventre i digué: “mare felix, el que portes al teu si és un àngel, que acaba de tornar-me la vista (Mira, 98).

Figura 30

Retaule ceràmic al lusu al bateig de sant Vicent Ferrer a l'església de Sant Esteve. Casa Natalícia de Sant Vicent Ferrer a València.

IV.2. La curació del xiquet de l'especier

Tal com recorda un vistós retaule de manises que es conserva al carrer de la Mar de València, la tradició popular diu que quan sant Vicent encara era un xiquet de nou anys va curar el fill de l'especier llepant unes apostemes que aquella criatura tenia al coll.²⁴ Aquest miracle és tractat –tal com adés apuntàvem–en la primera peça de teatre vicentí d'autor conegut, a primers del segle XIX: *El fill de l'especier* (1817), de Lluís Navarro.

²⁴ La inscripció del retaule diu, literalment: “Quan en 1359 el salsser [sic] Miquel Garrigues habitava esta casa, el seu fill Toni, de cinc anyets, estava malalt d'unes apostemes al coll. Sant Vicent Ferrer, chiquet de nou anys, li tocà les nafres, i llepant-li-les el curà totalment”.

Figura 31

Ceràmica del carrer de la Mar de València, sobre el miracle del fill de l'especier.

IV.3. Roqueta de la Despedida de Teulada

A Teulada (la Marina Alta) es conta que, per acomiadar-se dels devots del municipi, sant Vicent va pujar a una roqueta que hi havia al cornial que formen les dues eixides del poble. I allà va obrar encara un últim miracle: fent-li la creu sobre els ulls, va tornar la vista a un xiquet de bolquers que havia nascut cec. Francesc Martínez i Martínez és el primer a recollir-ne el motiu en l'etnopoètica valenciana contemporània:²⁵

Al anar-se'n el Pare Vicent de Teulada, va eixir tot el poble a despedir-lo, no faltant més que'ls malaltets; per a poder vorer a tots s'en pujá dalt d'una roqueta [...] y desde allí, sent de tots vist y aclamat de tots, es va despedir, per

²⁵ Sobre aquesta roca, els teuladins van construir una petita capelleta de carreus, amb el remat amb forma de piràmide, que encara es conserva, i que conté a l'interior un retaule al·lusiu al miracle en qüestió (Borja, 33-34)

sert que una partera, que acabava de donar a llum una criatura que no la vea, per estar cega, no tenia consol; les vehines que l'assistien, embolicant al chiquet i rollat ab un mantó, a tot correr alcansaren al Frare predicador, qu'en cara estava dalt de la roqueta donant l'últim adeu; i li presentaren el monyicot, al que fentli la creu en los ulls, doná vista (Martínez 1929, 129).

Figures 32 i 33

Capelleta de la Roca de la Despedida, rematada en forma de piràmide, a Teulada. A l'interior hi ha un plafó ceràmic al·lusionat al miracle del comiat.

IV.4. La lletja

Recollit com una rondalla a Callosa d'en Sarrià en el llibre de les germanes Rosabel i Mari Roig Vila, el miracle de la lletja conta la història d'una dona que, com que no era massa agraciada, es veu que no era estimada pel marit. Sant Vicent Ferrer hi posa solució de la manera més ràpida, senzilla i eficient: fa que aquella dona esdevinga ben guapa, i el marit, així, de seguida torna al seu costat.

Una volta [sant Vicent] entra a una casa i diu:

–Què fas Maria?

–Mire, estic prou bé, pare Vicent, prou bé, però el meu home està poquet en casa, sempre està a ca la veïna [...].

–Mira, jo trobe que la culpa la tens tu.

–Ai, i per què?

–Mira, tens la cara guapeta, però per no anar arreglada, no eres bonica –i li va

passar la mà per la cara.

–Vés més tessa, que les dones arreglades és millor cosa –i li va tocar l’esquena.

–Corre, ja estàs apanyada, corre.

En la nit ve en el matxo, l’home:

–La meua dona jo no m’havia adonat mai que era tan guapeta i tan templada. Parlant amb ella parlant amb ella i mirant, no se’n va recordar d’anar a ca la veïna (Roig i Roig, 161).

En Almela (56) trobem una versió semblant, contextualitzada a València, sobre aquest motiu de la dona lletja i amb problemes matrimonials que sant Vicent decideix tornar guapa:

Passava mestre Vicent per un carrer de la ciutat nadiva quan va sentir soroll de bofetades. Què era? Una desagradable escena entre marit i muller. Aquesta va explicar que el seu espòs la feia viure en un infern perquè [sic] era lletja. I el pare Vicent la convertí en la dona més bonica de tota la ciutat.

IV.5. Els intestins caiguts del ventre

El caràcter fort, autoritari i colèric de Vicent Ferrer ha quedat reflectit en un miracle del tot estrofolari, que acaba resolent-se amb una singular curació i la restitució de l’ordre de les coses al punt de partida inicial. Ens referim al miracle dels budells caiguts i després reintegrats al seu lloc natural, que Vicent Ferrer va obrar contra un criat una mica irrespectuós de la duquesa de Bretanya, que va gosar mormolar contra el predicador:

Un criat de la duquesa de Bretanya va murmurar contra mestre Vicent i de sobte, com a càstig, “*eius intestina ceciderunt de ventre*”, els intestins li van caure del ventre. Però “reconeguda la falta, demanà perdó i quedà curat (Mira, 92).

Figura 34

L'enterrament de Vicent Ferrer, a la Bretanya, segons la corresponent imatge del retaule del Mestre del Grifó. S'hi aprecia, a la part inferior, la resurrecció d'un difunt per la simple proximitat amb el cos del sant valencià.

V. Altres textos que no són miracles, sinó petits relats que transmeten un consell moral del sant

V.1. El miracle de viure amb el marit sense discutir

Entre els suposats *miracles* que en realitat no són sinó narracions costumistes, enginyoses o humorístiques, podem referir, en l'àmbit valencià, el que Baldó i Vives (108) recull a Benimuslem, sobre una dona que demana a sant Vicent Ferrer que li faça el miracle de poder viure amb el marit sense discutir. I Sant Vicent li recomana –en curiosa solució no exempta de misogínia– que cada

vegada que discutisquen es pose a la boca un glop d'aigua. I que no se'l bega fins que no veja l'home calmat.

V.2. “La bufa va i ve però mai no es deté”

La imaginació popular no ha pogut evitar la temptació d'especular sobre una hipotètica rivalitat entre el dominic Vicent Ferrer i el seu coetani franciscà Francesc Eiximenis, que tot i que tenia a València una fama notable i una estimable projecció pública, potser se'n devia envejar, de l'èxit absolutament extraordinari i les abrandades passions que el predicador aconseguia desfermar entre les masses.

Aquesta hipotètica enveja seria l'origen d'un comentari crític i burlesc que Eiximenis, segons la tradició, hauria llançat a Ferrer: “Frare Vicent, com va la bufa?”.²⁶ A tal provocació, sempre segons la tradició oral, el sant hauria contestat, evitant la polèmica i ridiculitzant el franciscà: “La bufa? La bufa va i ve i mai no es deté”.²⁷

---

²⁶ La paraula *bufa*, en la pregunta, s'ha d'entendre amb el valor metafòric que, col·loquialment, assumeix en el sentit de *vanitat*.

²⁷ Aquesta resposta proposa un enginyós joc de paraules que resulta possible a partir del doble significat de la paraula col·loquial *bufa*: amb el significat de *veixiga*, remetria als globus o balons fabricats amb el sac membranós d'un animal (per això el sentit actual de *bufa* com a *globus*), que efectivament van i tornen en els jocs infantils; amb el significat figurat de *vanitat*, expressaria que l'orgull i el desig de notabilitat pot afectar avui una persona (com el dominic Ferrer), però demà una altra (com ara el franciscà Eiximenis). En un retaule de manises de J. Gimeno, que recrea aquest motiu sobre la façana de l'església de Santa Mònica a València, la frase ha estat substituïda per una formulació eufemística que evita les connotacions vulgaritzants de la paraula *bufa*: “El Mestre franciscà, Fra Francesc eiximenis diu: / –Pare Vicent, com va la vanitat? / Sant Vicent, contesta: Va i ve, però no es deté”. Tanmateix, aquesta substitució de *bufa* per *vanitat* fa que quede automàticament desbaratat el saborós joc de paraules de la formulació popular original. Sobre aquest motiu, vegeu Sanchis Guarner (665-669) i Mira (93).

Figura 35

Retaule de manises de J. Gimeno sobre l'entrada triomfal de sant Vicent Ferrer a València, a la façana de l'església de Santa Mònica de València.

V.3. La mare de sant Vicent, Constança Miquel, era de Xixona

L'alteà Francesc Martínez i Martínez (1929, 126-127)²⁸ recull la tradició segons la qual Constança Miquel, mare de Vicent Ferrer, era de Xixona. És curiós i intrigant el passatge en què el recopilador alteà relata la partida de la jove Constança del seu suposat poble originari, a l'Alacantí:

Un día, no's recorda quín, després de fet el casament en la iglesia, com Deu mana, mamprengueren el camí de Valencia els joves esposos; i conten que, no's cab [sic] per quín motiu, la garrida Constanza, al aplegar al alt de la Carrasqueta, es llevá les sabatetes y les va espolsar, dient: *de Xixona, ni la pols*; afegixen que may més torná'l poble (Martínez 1929, 127).

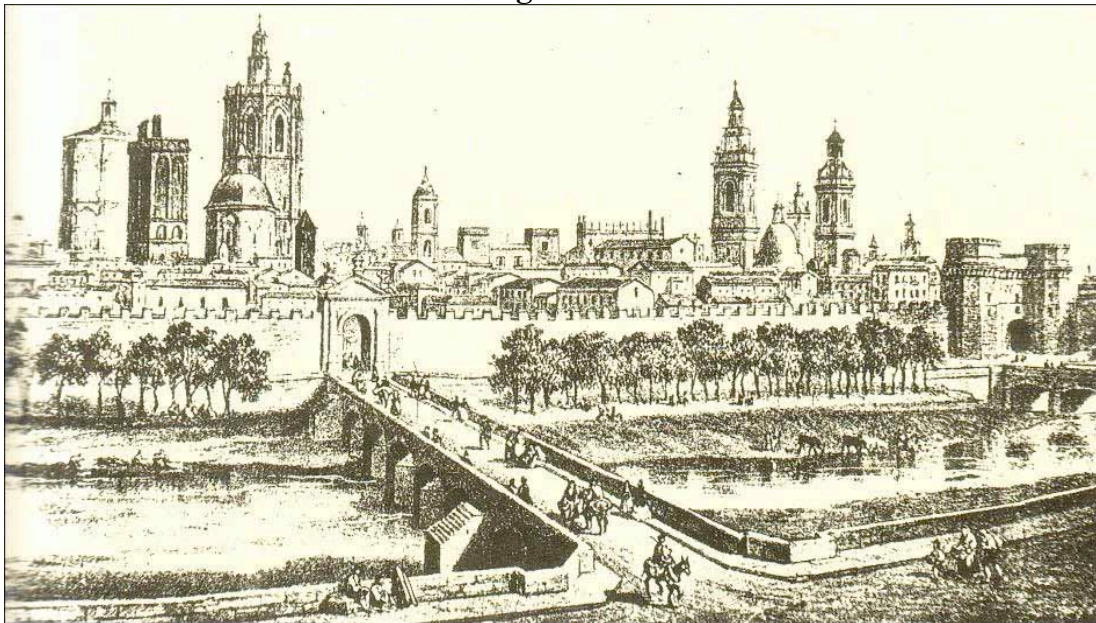
²⁸ El text del *Llegendari valencià* en què el folklorista alteà recull aquesta tradició sobre l'origen suposadament xixonenc de la mare de sant Vicent és, en realitat, un retall del *Diario de Valencia*, enganxat l'original mecanoscrit, corresponent a un article publicat pel mateix Martínez i Martínez en les p. 10-11 de l'exemplar del 28 d'abril de 1919.

I no menys curiós és constatar que aquest mateix motiu de les espardenyes espolsades es reproduïx, amb alguns detalls coincidents, en la llegenda de la ciutat de València que recrea la partida de sant Vicent de la ciutat de València pel pont de la Trinitat:

Diu que ací [al pont de la Trinitat] es va espolsar les sandàlies sant Vicent quan se'n va anar de València per no tornar mai més. Sens dubte, devia tindre prou raó per fer aquell gest de contrarietat. Ara és, potser, el moment de dir que ningú no és perfecte, ni tan sols els valencians (Labrado, 84).

Figura 36

Gravat de la ciutat de València, amb el pont de la Trinitat en primer terme

VI. Prediccions, malefics, proteccions. Miracles pòstums

L'extraordinària fertilitat del cicle narratiu vicentí en l'imaginari popular valencià fa que hi puguem documentar motius llegendaris que transcendeixen la proposta classificatòria que Valriu i Vibot propugnaven per als miracles mallorquins. I és que, ben mirat, en la tipologia dels prodigis atribuïts a sant Vicent Ferrer, considerant la tradició popular valenciana, es podria obrir un apartat de miracles que desafien, per mitjà de prediccions, malefics, proteccions o efectes pòstums, la lògica i els límits del temps. Ni que siga succintament i a tall d'exemple, en podem referir alguns de ben coneguts.

VI.1. “Murla eres i Murla et quedaràs!”

Quan sant Vicent, molest amb un ferrer que l'havia intentat estafar (vegeu 2.1), se n'anava del poble de Murla, va proferir: "Murla eres i Murla et quedaràs! I més gran ja no et faràs!". Diuen que és per aquest malefici vicentí –o benefici: segons es vulga mirar– que aquest poble de la Marina Alta ha tingut un creixement demogràfic i urbà molt menor que la resta dels pobles de la comarca (Borja, 30).

VI.2. "Ací estava Alzira"

Segons un curiós relat recollit per Baldó i Vives (108), quan Vicent Ferrer va visitar Alzira, a l'hora de marxar hauria formulat una frase que sonava amenaçadora: "Algún dia diran: «Ací estava Alzira!»". Encara sort que de seguida sant Bernat li n'hauria fet una rèplica defensora i redemptora: "No mentre Bernat i Gori en el pont estiguen", diuen que van ser les paraules de resposta. I que, per això, Alzira encara es conserva sencera al mateix lloc.

VI.3. El miracle de les naus de Barcelona

Figura 37

Detall de composició ceràmica. Casa Natalícia de Sant Vicent Ferrer a València.

COSTA, Ricardo da e SANTOS, Bento Silva (orgs.). *Mirabilia 19* (2014/2)

Nicolau de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicolás de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicholas of Cusa (1401-1464) in *Dialogue*

Jun-Dez 2014/ISSN 1676-5818

En el temps d'estudiant a Barcelona, la ciutat es va quedar sense queviures i Vicent Ferrer va tranquil·litzar la població profetitzant l'arribada a la ciutat d'unes naus carregades de blat –que efectivament arribarien poc després.²⁹

VI.4. Predicció de la pròpia canonització

També la pròpia canonització, segons la tradició vicentina, hauria estat profetitzada pel sant en una ocasió en què aquest va coincidir amb el jove Alfons Borja (el futur papa Calixt III). Mira (63) en recull la llegenda amb aquestes paraules:

I com que no podia fallar una altra petita llegenda –segons la qual molts anys abans, predicant a Lleida, fra Vicent va trobar el jove Alfons Borja i li va dir “Tu seràs papa, i a mi em faràs sant”–, va ser justament un altre valencià internacional, el papa Calixt III Borja, qui, l'any 1455, elevava el gran predicador a la santedat canònica i universal.³⁰

VI.5. Profetitzar la data de la pròpia curació

Es diu que quan Vicent Ferrer va caure greument malalt a Perpinyà, va tranquil·litzar els qui temien per la seua salut anunciant amb precisió la data de la pròpia curació (Almela, 57).

VI.6. Profecia a Bernardí de Siena

Igualment, els èxits del predicador franciscà Bernardí de Siena haurien sigut profetitzats pel dominic valencià:

A Bernardí de Siena, el franciscà, també esdevingut sant, li profetisà que assoliria grans èxits com a predicador (Almela, 57)

---

²⁹ Sobre aquest miracle recollit –per exemple– en Almela (57) i Mira (96), hi ha una pintura siscentista de Vicent Salvador Gómez (*El miracle de les naus de Barcelona*) que es conserva al Convent de Sant Domènec de València.

³⁰ També Almela (57) explica: “Anava un dia amb sa mare el nen Alfons de Borja quan varen trobar mestre Vicent, el qual recomanà que foren vigilats els estudis de l'infant perquè havia de governar l'Església. Després, en un sermó, li va fer avinent que ell, com a Papa, el canonisaria”.

COSTA, Ricardo da e SANTOS, Bento Silva (orgs.). *Mirabilia 19* (2014/2)

Nicolau de Cusa (1401-1464) em *Diálogo*

Nicolás de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicholas of Cusa (1401-1464) in *Dialogue*

Jun-Dez 2014/ISSN 1676-5818

VI.7. La Creu de la Venta

A Teulada, al paratge conegut com Creu de la Venta, segons conta la corresponent llegenda el pare Vicent va fer, amb el dit gros, el senyal de la creu sobre una penya, i va dir que els moros, en els desembarcaments i els saquejos, mai no passarien d'aquell lloc. El poble sencer, per tant, va quedar protegit d'aquesta manera pel sant. Quan els pirates –turcs o barbarescs– s'acostaven a aquell punt, quedaven com enlluernats i no hi podien veure res fins que, en allunyar-se de Teulada, recuperaven la vista:

En la encreullada que fan els camíns que desde Teulada es dirigixen al poble de Benitagell y a la costa de Moraira, paraje nomenat La Venta, maná posar el Pare Sant Vicent una creu pera defensa del que pareixia poble de les seues preferencies; desde aquell moment de allí no pasaren els pirates, ni s'acostá la pesta; de ésta conten que, mentres en els pobles de la redorada la gent se moria que assustava, y en daquí com en Benisa, ni besties quedaren, en Teulada tal salut havía, que'l senyor doctor no sabia en qu'entretindres, ni el potecari gastava més agua que la necessaria pera beurer la familia, y en quant als pirates, lo mateix turchs que berberischs, no pogueren rebassarla may, porque al acostarse a aquell punt, quedaven com a enlluernats els ulls, y no veen res que s'alluntaven de Teulada, que entonces tornaven a ivores (Martínez 1929, 128).³¹

---

³¹ Gaspar Escolano ja es feia ressò el 1611 d'aquest motiu: “Taulada tiene ciento y sesenta casas: y de mas que la preserua de los acometimientos de los cossarios Moros el connatural esfuerzo de sus moradores, tienen contra ellos por fiadora la palabra prophetica del Apostolico varon San Vicente Ferrer, que predicando en esta villa, con la vña del dedo pulgar señalo la figura de la cruz en cierto peñasco, donde hasta hoy queda grauada; y les dixo que los Moros, aunque se desembarcassen y viniessen a saquearlos, no hauian jamas de passar de aquel puesto, porque era el mojon que Dios hauia señalado entre la rabia de los vnos, y siguridad de los otros. Desta prophesia ha sido buen testimonio la experiencia que hasta agora se tiene della. Tanta es la fuerça de la palabra de los sieruos de Dios” (Escolano 1611, col. 108-109).

Figures 38, 39 i 40

La Creu de la Venta o Crueta de l'Ave Maria, a Teulada.

VI.8. Protecció contra les bales

Figura 41

Detall del retaule ceràmic de l'ermita de Sant Vicent Ferrer a Teulada.

Encara com una derivació més de la protecció de Vicent Ferrer al poble de Teulada, en aquest poble de la Marina també es creia que, per designi del sant, cap fill de la vila no moriria mai de ferida de bala:

COSTA, Ricardo da e SANTOS, Bento Silva (orgs.). *Mirabilia 19* (2014/2)

Nicolau de Cusa (1401-1464) em *Diálogo*

Nicolás de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicholas of Cusa (1401-1464) in *Dialogue*

Jun-Dez 2014/ISSN 1676-5818

Pare Sant Vicent va prometer que ningú fill de Teulada moriria de ferida de bala, y s'ha vist que tants soldats com en les guerres han segut ferits, tants han curat, no havent mort més que de malalties (Martínez 1929, 129)

VI.9. El calbot del moro

Fins i tot pòstumament exerceix el pare Vicent la seua portentosa influència a Teulada, si atenem les narracions de tradició oral: quan dos moros passen per davant d'un mural que els teuladins havien instal·lat amb la imatge de sant Vicent, un hi fa una respectuosa salutació, però l'altre el reny per saludar així un sant cristià. Una mà invisible –sens dubte, la del pare Vicent– li pega un calbot tan fort que el tomba a terra, enmig del carrer.³²

VII. Resurreccions

Per últim, cal encara habilitar un apartat específic als miracles en què el pare Vicent és capaç de ressuscitar morts. I és que en el cicle narratiu valencià sant Vicent no solament exhibeix la capacitat de tornar la vida als difunts, sinó que de més a més ho fa amb un punt d'exhibicionisme al servei d'una idea precisa: que fins el més difícil dels miracles (el de retornar la vida a un mort) és extremadament fàcil per a les seues facultats omnipotents. I això, òbviament, d'acord amb una joiosa predisposició del gust popular cap a la hipertròfia a l'hora de conceptualitzar i recrear els portentosos poders del sant.

VII.1. L'amigueta mort

Un exemple d'aquest domini suprem de sant Vicent respecte de la mort i de la vida és el miracle de l'amigueta mort, que refereix l'espectacular capacitat de Ferrer, quan encara era un xiquet, per a tornar la vida –amb extrema facilitat: com en un joc d'infants– a un amigueta que, volent-li gastar la broma de fer-se el mort, havia resultat efectivament difunt:

quan era un xiquet que jugava al carrer, un dels amiguets li va gastar la broma de voler fer-se el mort, però com a càstig es va quedar realment difunt, i el petit sant l'hagué de ressuscitar allà mateix (Mira, 98).

---

³² Devem aquest relat a Antònia Empar Pons i Gavilà, que ens va fer d'informant en Borja (35).

Aquest exemple entre familiar i divertit del domini extrem sobre l'alé de la vida que l'imaginari valencià atribueix a sant Vicent és també recreat per Víctor G. Labrado, amb l'aire subtilment enjogassat que un fenomen així ben mereix:

anant a escola, va passar a buscar un altre amigueta i sa mare, tota plorosa, li va dir: “No l’esperes, que s’ha mort la nit passada”, perquè en aquell temps es morien molts xiquets; però sant Vicentet, que ja tenia anomenada de sant pel veïnat, va fer com si no s’ho creguera i, des de la porta el va cridar: “Xe, tu, alça’t, que farem tard” i aquell, que estava al llit estés, voltat de flors i ciris com un albat, va obrir els ulls i va baixar corrents l’escala, demanant l’esmorzar, i se’n van anar carrer avall, els dos fugint cap a escola, que els tancaven la porta si feien tard (Labrado, 56-57).

Figura 42

Detall de la composició ceràmica de la Casa Natalícia de Sant Vicent Ferrer a València, en què es representa el miracle de la resurrecció de l'amigueta mort.

VII.2. El xiquet mort (i ressuscitat) pel burro

Més espectacular encara és el miracle del xiquet mort i ressuscitat pel burro de sant Vicent. En aquest cas l'espectacularitat de la taumatúrgia vicentina arriba a l'extrem de delegar en el seu burro la capacitat de ressuscitar un xiquet que el mateix animal ha mort, d'una coça o d'un bac. Aquest miracle en què sant Vicent ordena al burro que torne la vida al xiquet després que la criatura hi haja jugant entremaliadament i hi haja mort accidentament, és ben conegut i fàcilment documentable.³³ I apareix curiosament versificat en un romanç sobre sant Vicent Ferrer que casualment hem tingut l'oportunitat de documentar de viva veu a Altea just mentre redactàvem aquest article:

Anant-se a predicar un dia a la població el burret es va deixar per acudir al sermó. Uns estudiants que allí hi havia, per això de per jugar, volien experimentar la virtut que el sant tenia. I *uno* digué: “Jo pujaré el burret a cavall, el manteu em posaré, correré amunt i avall i cinc-cents miracles faré!”. Puja al burret especial i el burret, com qui no ho fa, el tirà un bac i el deixà sense dir “ací em fa mal”. Se n'anaren tan confusos on sant Vicent predicava, i li digueren: “Pare Vicent, veniu per l'amor de Déu a *remediar* un bac del vostre burret”.

Sant Vicent es girà i al vore'ls tan confusos esta resposta els donà: “Jo no puc anar allà, porteu el burret ací, i *su santa profalé*³⁴ per supost al que ho ha fet ell darà la vida al punt: altra volta estareu quiets”. Aixina ho *aixiutaren* com sant Vicent els digué, el burret varen portar i *su santa profalé* va tornar a ressuscitar. No es conta de tants miracles com este sant baró; fer fer a un burro miracles! Què més gràcia? Què més do? Dóna cames als tolits, concòrdia als afligits i als seus devots dóna la glòria.³⁵

³³ Podem localitzar-ne versions, per exemple, a Xaló, a la Marina Alta (Borja, 31); a Sant Vicent del Raspeig, a l'Alacantí (González Caturla 1985, 145-148) i a Teulada.

³⁴ En Oller (60-61) hi ha la cançó narrativa “A la Verge del Roser”, la lletra de la qual presenta evidents paral·lelismes amb la d'aquest romanç. En la versió recollida per Oller apareix el sintagma “lo seu propi alé” (Oller, 61), que potser dóna compte de l'origen d'aquest fossilitzat i incompreensible “*su santa profalé*”.

³⁵ Enregistrat a Altea el 24 d'octubre de 2014. La informant, Angelita Polvoreda Carratalà, *Angelita la Galla*, nascuda el 3 d'octubre de 1937, diu que el va aprendre de la seua iaia, Josefa Such, *Pepica la Nena*.

VII.3. *Sant Vicent Ferrer ressuscita una dona*

També les fonts pictòriques reflecteixen la descansada capacitat per a la resurrecció que l'imaginari popular valencià reconeix al sant. No poc espectacular i significativa, en aquest sentit, és l'obra *Sant Vicent Ferrer ressuscita una dona*, de Josep Vergara, conservada al Convent de Sant Doménec de València, en què "l'escena té un caràcter entre convencional (amb frares i capellans al fons) i de representació evangèlica".³⁶

Figura 43

Sant Vicent Ferrer ressuscita una dona, pintura de Josep Vergara al Convent de Sant Doménec de València.

VII.4. El cadàver ressuscitat a Salamanca

Tan clar i fàcil és el domini sobre la mort pressuposat en les llegendes vicentines que podem documentar relats en què la resurrecció inopinada d'un difunt es produeix com a simple mostra d'autoritat, en el curs d'un debat, a fi

³⁶ L'observació és de Mira (97).

d'exhibir als descreguts l'argument infal·lible d'una omnipotència divina. Almela (57-58) en dóna compte en el passatge següent:

Hi ha una altra mena de miracles que potser fora la que causara més impressió donat el caràcter utilitari i egoïsta de la humanitat: la curació de malalts. En aquest sentit, la culminació pertany al fet de Salamanca. Estava predicant mestre Vicent Ferrer quan, per provar determinada afirmació, ressuscità un mort que duïen a enterrar. I altres vegades, al davant d'un sord, d'un orb o d'un paralític, deia: –La meua doctrina és tan veritable, com que aquest malalt és guarit–. I el malalt guaria.

I Mira tampoc no s'està de fer-ne l'observació pertinent:

Ressuscitar morts, si són realment morts, ja és taumatúrgia especial, sobretot si algun dels cadàvers, com el de Salamanca, torna a la vida només per a certificar que el predicador és, tal com afirma, l'àngel de l'apocalipsi de sant Joan (Mira, 100).

VII.5. El xiquet esquarterat i guisat a Morella

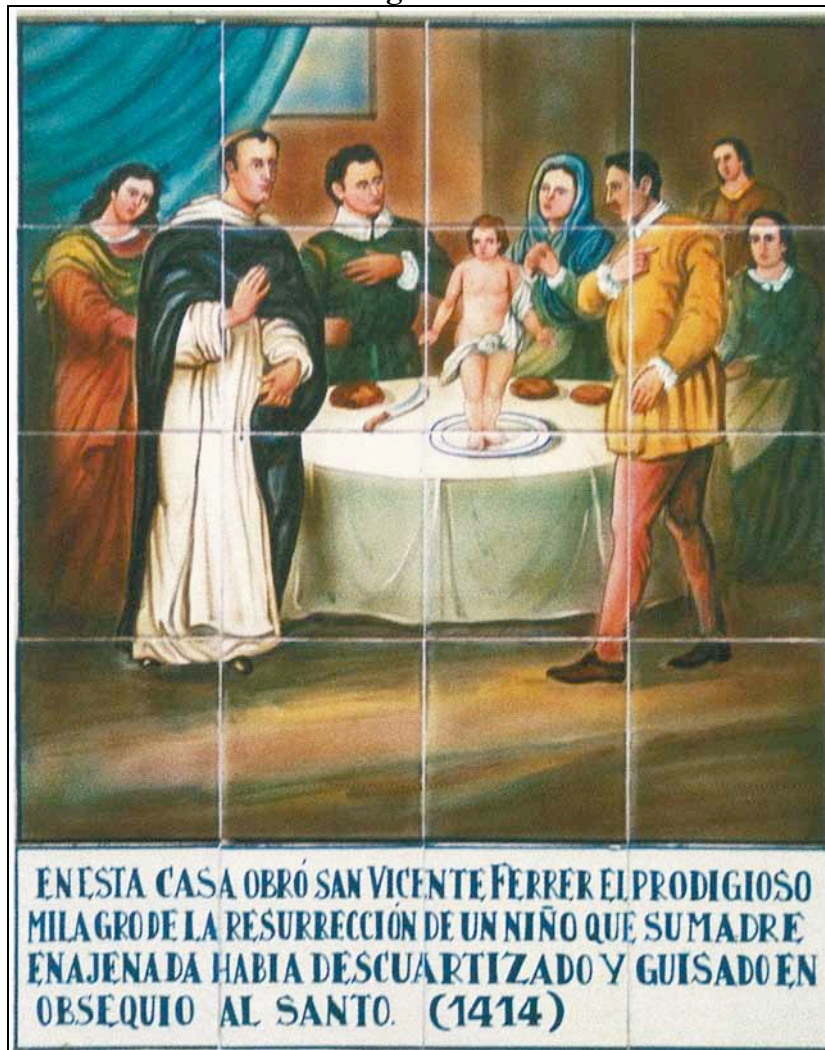
Amb tot i això, hem de convenir que la fita veritablement insuperable quant a l'espectacularitat de la taumatúrgia vicentina la constitueix el miracle del xiquet de Morella, que després de mort, esquarterat, guisat i digerit, encara va ser tornat a la vida pel pare Vicent Ferrer a partir dels ossos restants. Aquest motiu de l'imaginarí vicentí es podria considerar, naturalment, com una mena de rècord mundial en el món de la miracleria. O, per dir-ho amb les paraules de Mira (100): “no hi ha dubte que guanyaria el premi d'honor de qualsevol competició universal de miracles”.

La història de la pobra dona capaç de sacrificar el propi filllet només per oferir una menja digna, tendra i saborosa al seu admirat pare Vicent (i d'honorar-lo, així, amb el sacrifici d'allò que més s'estimava), combinada amb l'exhibició final de taumatúrgia extrema per part del sant, que aconsegueix restituint la vida de la criatura a partir dels simples ossos repelats, captiva per força l'atenció de qualsevol persona, religiosa o no.³⁷ I el mateix Joan Fuster, fins i tot, en destaca el motiu quan arriba a Morella en el seu *Viatge pel País valencià*:

³⁷ Aquest miracle vicentí de Morella ha estat, per la mateixa espectacularitat intrínseca al relat, particularment atractiu per al teatre popular, i va ser ja recreat en obres de mitjan segle XIX com la de Pascual Pérez Rodríguez *La Loca de Morella. Miracle que obrá S. Visent Ferrer en*

En un moment de la passejada, una inscripció ens adverteix del miracle que va obrar-hi sant Vicent Ferrer: “*la resurrección de un niño que su madre, enajenada, había descuartizado y guisado en honor al santo*”. La història és, pel que fa a la mare, esgarriant; però, quant al taumaturg, com sabem, una altra més entre les infinites i fantàstiques que li són atribuïdes...

Figura 44

Retaule ceràmic de la façana de la casa del carrer de la Mare de Déu de Vallinava de Morella on, segons la tradició, sant Vicent Ferrer va obrar el miracle del xiquet ressuscitat.

la Villa de Morella (1851); o la de Chochim Balader *El chiquet descuartizat. Miracle per a representarse en l'altar del carrer de la Mar* (1869).

Tanmateix, el súmmum dels prodigis vicentins que és aquest miracle del xiquet ressuscitat a Morella no s'origina de manera casual ni fortuïta, sinó per mor d'una mena de –hi valga l'expressió– *gramàtica de la fantasia* pròpia i ben arrelada en la cultura valenciana. En efecte, la narració del xiquet mort i cuinat, que retorna a la vida a partir dels ossos no és sinó –si bé es mira– una suggeridora ficció íntimament relacionada amb la conegudíssima rondalla de “Peret i Marieta”, la qual, al seu torn, es correspon al tipus internacional ATU 720: “The little boy is slain by his cruel stepmother who closes the lid of an apple chest on him. She cooks him and serves him to his father who eats him unwittingly” (Uther I, 389).³⁸

VIII. Conclusions

La curació d'una veïna cega abans de nàixer, la predicció de la pròpia canonització, la capacitat de fer-se comprendre pertot Europa sense canviar de llengua, la curació de sords i muts, la manera de separar el vi de l'aigua, la creença que sa mare era de Xixona, les facultats per a repel·lir i confondre dimonis, la resurrecció de xiquets i adults, el guariment de tot tipus de dolors i malalties; o els arxiconeguts miracles del mocadoret, la sabateta, la lletja, el xiquet de Morella, la burreta, la Font Santa a Teulada i la Font de Lliria, etc., són només alguns dels motius més coneguts d'un extensíssim repertori de narracions sobre sant Vicent Ferrer que s'ha anat forjant en l'imaginari popular valencià durant segles i ens ha perviscut, per tradició oral (bé que amb evidents interrelacions amb la tradició escrita), fins a l'actualitat.

De l'anàlisi dels relats que integren aquest cicle llegendari es desprén una curiosíssima imatge de sant Vicent Ferrer que respon, més que no a l'estricta i dogmàtica biografia històrica del predicador apocalíptic, a un tarannà alegre, sensual, festiu, humorístic, extremat, palpitant, jocós i joiós com el que tòpicament caracteritza el poble valencià. I és que la figura d'aquest influent dominic de fama universal sembla haver atret i aglutinat la personalitat, la sensibilitat i l'emotivitat –els gustos, les preferències, les inclinacions, les dèries i les quimeres– dels elements que podrien considerar-se essencials en l'etnohistòria valenciana. Les llegendes vicentines, així doncs, són com un

---

³⁸ En un interessant treball, “Convergències: sobre la rondalla de Peret i Marieta, sobre nàixer amb camiseta”, Teodor Crespo (87-104) analitza aquesta vinculació entre el miracle vicentí de Morella i el famós conte popular, i hi proposa una equiparació del motiu morellà amb els mites grecs de Dionís i els Titans, de Zeus i Licaó, o de Tàntal i Pèlops.

espill on a fi de comptes es projecta i es reflecteix la personalitat col·lectiva dels valencians. Ni que siga per aquest valor nuclear que ocupa en relació amb l'imaginari popular valencià, ben mereixen un exercici d'indagació, documentació, observació, aproximació, divulgació, classificació o simple consideració en l'etnopoètica catalana contemporània.

***

Obres

- ALARCON, Fèlix Manel. "Sobre la vida de Vicent Ferrer, valencià universal". *Ítaca. Revista de Filologia* 1 (2010): 249-262.
- ALCOVER, Antoni Maria. *Rondaies mallorquines d'en Jordi des Recó*. Palma: Moll, 1936-1972. 24 vols.
- ALMELA I VIVES, Francesc. *Sant Vicent Ferrer*. València: Lletres Valencianes [Reedició de l'original de 1927, amb motiu del V Centenari de la Canonització de Sant Vicent Ferrer].
- AMADES, Joan. *Rondallística*. Barcelona: Selecta, 1950.
- BALDÓ I VIVES, Francesc. *Contes i contalles de Miquel de Rosa. Modismes, dits i comparances en la parla de Benimuslem*. Alzira: Publicacions de l'Ajuntament de Benimuslem, 1999.
- BATALLER CALDERÓN, Josep. *Contalles populars valencianes, vol. II*. València: Edicions Alfons el Magnànim, 1986.
- BATLLORI, Miquel. "Agullent i la seva ermita de Sant Vicent Ferrer". *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 20 (1934): 99-102.
- BERTRAN I BROS, Pau. *El rondallari català*. Barcelona: Alta Fulla, 1989.
- BORJA, Joan. *Llegendes del sud*. Picanya: Edicions del Bullent, 2005.
- CASTELLÓ GUASCH, Joan. *Rondaies i contes d'Eivissa*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1999.
- CHABÁS, Roc. "Estudio sobre los sermones valencianos de San Vicente Ferrer que se conservan manuscritos en la Biblioteca de la Basílica Metropolitana de Valencia. V Alusiones á sí mismo, á la compañía de penitencia, al rey de Aragón. Judios y moros". *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, tom. VIII (1903): 120-121.
- CRESPO, Teodoro. *Benissa des de les profunditats de la història*. Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert, 2009.
- FAGES, Pierre-Henri. *Historia de San Vicente Ferrer. Apóstol de Europa*. València: A. Garcia, 1903. [Traducció del francès al castellà d'Antonio Polo de Bernabé].
- FUSTER, Joan. *Obres completes III. Viatge pel País Valencià*. Barcelona: Edicions 62, 1971.
- GONZÁLEZ CATURLA, Joaquim. *Rondalles de l'Alacantí: contes populars*. Alacant: Institut d'Estudis Juan Gil-Albert/Diputació d'Alacant, 1985.
- . *Rondalles del Baix Vinalopó: contes populars*. Alacant: Institut d'Estudis Juan Gil-Albert/Diputació d'Alacant, 1987.
- JUSTINIÀ ANTIST, Vicent. *Vida y Historia del apostólico predicador San Vicente Ferrer Valenciano*. València: Pedro del Huete, 1575.

- LABRADO, Víctor G. *Llegendes de la ciutat de València*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.
- LIMORTI, Ester i Artur Quintana. *El Carxe: Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*. Alacant: Institut de Cultura Joan Gil-Albert, 1998.
- LLORENS, Sara. *Llegendes alacantines*, 1929. [Original manuscrit inèdit, conservat a les carpetes B-156 i C-274 de l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya; en procés d'edició a càrrec de l'autor].
- MACABICH, Isidor. *Historia de Ibiza, vol. XI. Costumbrismo II*. Palma: Daedalus, 1966.
- MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, Francesc. *Folk-lore valencià. Arreplega de llegendes, tradicions y costums del Reine de Valencia*. València: Societat Valenciana de Publicacions, 1927.
- . *Legendari valencià*, 1929. [Original mecanoscrit. Estudi i edició a cura de Josep Maria Baldaquí. Alacant: Institut de Cultura Joan Gil-Albert, 1995].
- MASPONS I LABRÓS, Francesc. *Contes populars catalans*. Barcelona: Barcino, 1952.
- MERITA Y LLAZER, Thomàs. *Vida, milagros y doctrina del valenciano apóstol de Europa San Vicente Ferrer*. València: Viuda de Juan González, 1755.
- MIRA, Joan Francesc. *Sant Vicent Ferrer. Vida i llegenda d'un predicador*. Alzira: Bromera, 2002.
- PLA, Josep. *Obra completa. Volum VII. El meu país*. Barcelona: Destino, 1968.
- OLLER BENLLOCH, Maria Teresa. *Cançons narratives valencianes*. València: Lo Rat Penat, 2000.
- ORIOI, Carme i Josep M. Pujol. *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2003.
- QUINTANA, Artur. *Bllat colrat*, vol. I. Calaceit: Instituto de Estudios Altoaragoneses/Institut d'Estudis del Baix Cinca/Institut d'Estudis Ilerdencs/Diputació General d'Aragó, 1991.
- ROIG VILA, Rosabel i Mari Roig Vila. *Contes i jocs populars de les valls de Guadalest i de l'Algar*. Alacant: Institut de Cultura Joan Gil-Albert, 1999.
- ROURE TORENT, Josep. *Contes d'Eivissa*. Mèxic: Editorial Continental, 1948.
- SANCHIS GUARNER, Manuel. "Les raons de la discrepància entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer". *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. II. València: Universitat de València, 1980. 665-670.
- SANCHIS SIVERA, Josep. *Historia de San Vicente Ferrer*. Valencia: Lib. de los Sucesores de Badal, 1896.
- SIRERA, Josep Lluís. "Els miracles de sant Vicent". En Antonio Ariño dir. *El teatre en la festa valenciana*. València: Consell Valencià de Cultura, 1999. 241-258.
- THOMPSON, Stith. *Motif-Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, amb Local Legends*. Indianapolis: Indiana University Press, 1997. 6 vols. [Elaborat originàriament entre 1932 i 1936, i revisat entre 1955-1958].
- UTHER, Hans-Jörg. *The Types of International Folktales. A classification and Bibliography*. Hèlsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 2011. 3 vols.
- VALOR, Enric. *Obra literària completa*, vol. I. València: Gorg, 1975.
- VALRIU, Caterina i Tomàs Vibot. *Sant Vicenç Ferrer a Mallorca: història, llegenda i devoció*. Pollença: El Gall Editor, 2010.

icm

COSTA, Ricardo da e SANTOS, Bento Silva (orgs.). *Mirabilia* 19 (2014/2)

Nicolau de Cusa (1401-1464) em *Diálogo*

Nicolás de Cusa (1401-1464) en *Diálogo*

Nicholas of Cusa (1401-1464) in *Dialogue*

Jun-Dez 2014/ISSN 1676-5818

VELASCO, Alberto. “De València a Vannes: culte, devoció i relíquies de Sant Vicent Ferrer”. *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 29 (2008): 395-436.